

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף צט

[הקטע הבא מביאור 'הכרותא']

מקשינן: **בשלמא למאן דאמר מזרח ומערב** היו השולחנות מונחים - **היינו דהוו יתיבי** [ניחא שהיו יושבים] **עשרה** שולחנות - שאורך כל אחד שתי אמות - **בעשרים** אמות האורך של חצי ההיכל ממזרח למערב, כלומר, אף שודאי אי אפשר שלא יהיה ריוח מעט בין שולחן לשולחן "ותפשו" השולחנות מעט יותר מעשרים אמה, הרי יש לומר שאכן לא היה כל אורך השולחנות בחציו של ההיכל שהוא ארוך עשרים אמות, אלא בלטו מעט לחציו החיצוני של ההיכל. **אלא למאן דאמר: צפון ודרום** היו מונחים, וכל רוחב ההיכל מן הצפון לדרום אינו אלא עשרים אמות בצמצום, אם כן: **עשרה** שולחנות בטור שארכו עשרים אמה, **בעשרים** אמות של רוחב ההיכל **היכי הוו יתבי** [האיך היו יושבים], והרי אי אפשר שלא יהא ריוח מעט בין שולחן לשולחן, ותופש הטור מעט יותר מעשרים אמה!?

ותו ועוד קשה: אם תפש הטור את כל רוחב ההיכל, אם כן **כהנים** גדולים ביום הכפורים שהם צריכים להכנס דרך ההיכל לבית קדשי הקדשים - **היכי הוו עיילי** [האיך היו באים לשם], והרי רוחב כל ההיכל תפוש על ידי השולחנות, ולא נותר מקום למעבר הכהנים!?

ותו ועוד קשה: אם כן **מצינו המשה שולחנות בדרום** ההיכל, והתורה אמרה "והשולחן תתן על צלע צפון!"?

ותו ועוד קשה: אם תפשו עשר השולחנות הנוספים של שלמה את כל רוחב ההיכל, אם כן **שלחן דמשה** - שהיה אמור להיות באמצע השולחנות, כמבואר לעיל - **היכא מנח ליה** [היכן היה מונח]!?

ומיישבת הגמרא את הקושיא בדרך תמיהה על הקושיא: והרי **למאן דאמר נמי מזרח ומערב** [והרי אף לדעת האומר שמן המזרח למערב היו מונחים], תיקשי קושיא זו האחרונה:

הרי תפשו השולחנות של שלמה את כל חציו הפנימי של ההיכל שהיה ארוך עשרים אמה, ו**שולחן דמשה** שהיה אמור להיות ביניהם **היכא הוה מנח ליה** [היכן היה עומד שולחנו של משה]?! **אלא** [בהכרח], **מי סברת חד דרא הוה, תרי דרי נינהו** [וכי סבור אתה שבשורה אחת ערפית היו מונחים כל עשר השולחנות, לא כן, אלא בשתי שורות ערפיות היו מונחים], ושולחנו של משה בין שתי השורות; וכן ניישב גם לדעת הסובר צפון ודרום היו מונחים, ויתיישב בפשיטות גם הקושיא מהכהנים כיצד היו מגיעים, כי מחלקו הדרומי היו באים; ואף שאר הקושיות מיושבות לפי זה, שהרי אין ארכה של כל שורה אלא עשר אמות, ואם כי היתה בהכרח בליטה מעטה לצד דרומי של ההיכל, כי הרי אי אפשר לצמצם שלא יהא ריוח בין השולחנות, מכל מקום בליטה קטנה כזו - שאינה יותר מטפח - לא איכפת לן שתהא לחציו הדרומי של ההיכל.

וכעת מקשים בהיפוך:

א. במשנה לקמן צט ב מבואר, ששני כהנים היו מסדרים את לחם הפנים - מערכת לכל כהן - ושני כהנים מעברו השני של השולחן היו מסלקים את הלחם מהשולחן, והיו מעשיהם כאחת, אלו מושכים ואלו מסדרים.

ב. כיון שהיו מסדרים ומס קים כאחד, מוכרחים היו לילך זה בצידו של זה, ונמצא רוחב מקום הליכתם תופש שתי אמות ומחצה, שהוא מקום הילוכם של שני בני אדם זה לצד זה. ^[1]

בשלמא למאן דאמר: צפון ודרום היו מונחים השולחנות -

שפיר היה מקום בחציו הצפוני של ההיכל - שהוא עשר אמות לרחבו מן הצפון לדרום - לארכם של חמשה שולחנות מן הצפון לדרום; וכפי שנתבאר.

אלא למאן דאמר: מזרח ומערב היו מונחין, תיקשי: הרי לא היה מקום ברוחב חלקו הצפוני של ההיכל - שהוא מקום עמידת השולחנות לקיים "והשולחן תתן על צלע צפון", וכל רחבו אינו אלא עשר אמות - לכל רחבם של השולחנות

והמעברים שביניהם, כי **מכדי: שו חן** [חמשת השו חנות הסמוכים קיר הצפוני] **כמה משוך** היה **מן הכותל הצפוני שתי אמות ומחצה** כדי מקום הילוך שני בני אדם - [2]

והוסף עוד לרחבו של היכל **אמה זידיה**, את אמת הרוחב של השולחנות הצפוניים עצמם -

והוסף עוד **שתי אמות ומחצה דביני ביני** [שבין השורה הצפונית לשולחן של משה שהיה באמצע] כדי הילוך שני בני אדם -

והוסף עוד **אמה זידיה** [אמת הרוחב של שולחנו של משה] -

והוסף עוד **שתי אמות ומחצה דביני ביני** [בין שולחנו של משה לשורה הדרומית] -

והוסף עוד **אמה זידיה** של רוחב השולחנות הדרומיים - [3] הרי לך רוחב של עשר אמות וחצי שאתה אמור להכניסם ברוחב של עשר אמות בלבד, והרי **אשתכח דקאכיל שולחן** [היה תופש רוחב השולחנות כולם] **פלגא דאמתא בדרום** [חצי אמה נוספת מחציו הדרומי של ההיכל], והתורה הלוא אמרה: "והשולחן תתן על צלע צפון!"?

ומשנין: **מי סברת שולחן דמשה בהדייהו הוה יתיב** [וכי סבור אתה ששולחנו של משה היה מקביל לשולחנות שבצידו], עד שאתה נצרך להוסיף כדי מעבר בין שולחנו לאלו שמצידו ואת רחבו שלו!?

לא כן היה הדבר, אלא:

דמידלי ליה ומנח ליה לשולחנו של משה, **ומיתתי להו לדידהו** לשולחנות הנוספים **פורתא** [שולחנו של משה גבוה יותר לצד מערב כי בית המקדש היה משופע, [4] והאחרים נמוכים הימנו מעט], והיו השולחנות הנוספים ביחס לשולחנו של משה **כתלמיד היושב** נמוך מעט **לפני רבו** היושב גבוה הימנו -

כלומר, משוך היה כל שולחנו של משה לצד מערב מהשולחנות הנוספים, והיה עומד כנגד המעבר שבין השולחנות הצפוניים והדרומיים, ונמצא, שאין צריך ליתן

אלא מעבר אחד של שתי אמות ומחצה בין השולחנות הצפוניים והדרומיים, ובין הכל לא תפש רחבם של השולחנות עם המעברים אלא שבע אמות בלבד.

[עד כאן מביאור 'הברותא']

*

תנו רבנן עשרה שלחנות עשה שלמה: שלמה המלך עשה עשרה שולחנות של לחם הפנים, אבל לא היו מסדרים את הלחם עליהם, אלא על השולחן שעשה משה רבינו. שנאמר בספר מלכים "ואת השולחן אשר עליו לחם הפנים זהב". הפסוק מדבר בלשון יחיד, משמע שרק על שולחן אחד הניחו את הלחם.

עשר מנורות עשה שלמה, ולא היו מדליקין אלא בשל משה. שנאמר "ומנורת הזהב ונרותיה לבער בערב": גם פסוק זה מדבר בלשון יחיד. משמע שהדליקו רק במנורה אחת, והיא המנורה שעשה משה רבינו. זו דעת ת"ק.

רבי אלעזר בן שמוע אומר על כולם היו מסדרין: כלומר כל פעם היו מסדרים את הלחם על שולחן אחר. שנאמר "את השולחנות ועליהם לחם הפנים", הפסוק מדבר בלשון רבים, משמע שעל כל השולחנות היו מסדרים. וכמו כן בכל המנורות היו מדליקין (כל פעם הדליקו במנורה אחרת), שנאמר "את המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט לפני הדביר זהב סגור" בלשון רבים.

ר' יוסי בר' יהודה אומר: לא היו מסדרים את הלחם על שאר השולחנות אלא רק על השולחן שעשה משה (כתנא קמא), אמנם אין קושיא מהפסוק שהביא רבי אלעזר בן שמוע המדבר על שולחנות, כי היו שלושה שלחנות במקדש.

שני שולחנות היו בתוך האולם ליד פתח ההיכל, שולחן אחד מכסף ושולחן אחד מזהב. על השולחן מכסף היו לכהנים מניחים את הלחמים החדשים בכניסתם (כדי לנוח מעט), ואחר כך היו לוקחים את הלחמים ומניחים אותם על השולחן שבתוך ההיכל. ועל השולחן מזהב שעמד באולם היו מניחים את הלחם הישן ביציאתו מההיכל, ושם היה הלחם מונח עד שהקטירו את הבזיכי לבונה, ואחר כך מחלקים את הלחם לכהנים.

והסיבה שבכניסה הניחו את הלחם על שולחן מכסף, וביציאה הניחו אותו על שלחן מזהב, בגלל שמעלין בקודש ולא מורידין. ולכן בתחילה מניחים אותו על של כסף,

אחר כך מניחים אותו על מקומו בשולחן זהב, ואחר כך ביציאה מניחים אותו על של זהב ולא על של כסף, כי אי אפשר 'להוריד' אותו.

השולחן השלישי, הוא השולחן מזהב שהיה בתוך ההיכל שעליו מונח לחם הפנים תמיד.

שאלה: ומנא לן דאין מורידין? מניין לנו שלא מורידים בקודש? תשובה: **אמר רבי - דאמר קרא "ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו":** משה רבינו לא נתן לכהנים לסייע לו בהקמת העמודים והאדנים. בגלל שהוא התחיל להעמיד את המשכן, והוא היה בדרגה גבוהה יותר מהם, הוא לא יכל להוריד בקדושה ולתת לכהנים בדרגה נמוכה יותר להמשיך בהקמת המשכן.

שאלה: ומנלן דמעלין? מניין לנו שמעלין בקודש? תשובה: **אמר רבי אחא בר יעקב - דאמר קרא "את מחתות החטאים האלה בנפשותם, ועשו אותם רקועי פחים ציפוי למזבח, כי הקריבום לפני ה' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל":** פסוק זה נאמר על 250 מקריבי הקטורת, במחלוקת קרח ועדתו על משה רבינו. הקב"ה אמר למשה שיקח את המחתות ויעשה מהם ציפוי למזבח. נמצא שלוקחים את המחתות של הקטורת שבהתחלה היו רק 'תשמישי מזבח' (בדרגת קדושה של כלי שרת), ואחר כך העלו אותם בקדושה וציפו מהם את גוף המזבח עצמו.

*

"אשר שברת ושמתם בארון": הקב"ה אמר למשה "ואכתוב על הלוחות, את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שיברת, ושמתם בארון". הגמרא דורשת את סוף הפסוק "אשר שיברת ושמתם בארון" - 'גם את הלוחות אשר שיברת תשים בארון'. ומכאן לומדים שאם תלמיד חכם שכח את תלמודו מחמת אונסו (כגון שהיה חולה), אין נוהגין בו בכזיון אלא מכבדים אותו.

אמר ריש לקיש פעמים שביטולה של תורה זהו יסודה: כגון המבטל תורה והולך ללוויה או לחתונה, מקבל שכר כאילו יושב ועוסק בתורה. דבר זה לומדים מדברי הקב"ה למשה "אשר שברת", המילה "אשר" נדרשת מלשון

'אישור'. דהיינו אפילו שמשה רבינו שבר אותם מדעתו, הסכימה דעתו לדעת המקום, והקב"ה אמר לו 'יישר כחך ששברת'. (מהרש"א יבמות).

ואמר ריש לקיש - תלמיד חכם שסרח, אין מבזין אותו בפרהסיא: אם הוא עבר עבירה שראוי לנדודת אותו, לא עושים זאת בפרהסיא (מהרש"א). שנאמר "וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה" דהיינו גם את תכשל בעבירה ויכשל גם הנביא איתך בעבירה, תכסה אותו כ'לילה'. [אין לפרסם את הדבר, כי פרסום הדבר יגרום לחילול ה', וגם מסתבר שהוא יחזור בתשובה. עיון יעקב].

ואמר ריש לקיש - כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו: שנאמר "השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים". וכבר אמר רבי אבין שבכל מקום שנאמר אחת מהלשונות "השמר" / "פן" / "אל", זהו 'לא תעשה'.

רבינא אמר - 'השמר' ו'פן' שני לאוין ניהו: בפסוק הנ"ל כתוב גם "השמר" וגם "פן", ולכן הוא עובר בשני לאוין.

רב נחמן בר יצחק אמר - בשלשה לאוין. שנאמר "השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים".

יכול אפי' מחמת אונסו? תלמוד לומר "ופן יסורו מלבבך" במסירים מלבו הכתוב מדבר: מהמשך הפסוק אנו לומדים שמדובר במקרה שהוא מסיר את דברי התורה מליבו, דהיינו שהוא לא חוזר עליהם מחמת עצלות. אבל אם הוא היה חולה או טרוד בפרנסה ולא היה לו מספיק זמן לחזור הוא נחשב ל'אנוס'. (מפרשים).

רבי דוסתאי בר' ינאי אמר - יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר "רק": נאמר בתחיל הפסוק "רק השמר לך וכו'" המילה "רק" באה למעט מקרה ש'תקפה עליו משנתו', דהיינו שהוא לא הצליח לסדר את הדברים שלמד כראוי, ולכן הוא לא זוכר אותם.

ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרויהו: התורה ניתנה בארבעים יום שעלה משה להר סיני, והנשמה של האדם נוצרת בארבעים יום הראשונים של ההריון. כל המשמר תורתו נשמתו משתמרת, וכל שאינו משמר את התורה אין נשמתו משתמרת.

תנא דבי רבי ישמעאל - משל לאדם שמסר צפור דרור לעבדו: כדי שישמור אותה. ואמר לעבד - אתה חושב שאם תאבד את הציפור אני אקח ממך רק מטבע של 'איסר'? לא, אני אקח לך את הנשמה!

משנה: שני שולחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית, אחד של שייש ואחד של זהב. על של שייש נותנים לחם הפנים בכניסתו, ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש ולא מורדין. ואחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד: כפי שביארנו למעלה. (אמנם המשנה מכנה את השולחן של 'כסף', כשולחן של 'שייש', כי שייש דומה בצבעו לכסף).

וארבעה כהנים נכנסין: בשבת היו נכנסים להיכל ארבעה כהנים. שני כהנים מתוכם מחזיקים את שני הסדרים של הלחמים, כלומר כל כהן מחזיק בידו שש לחמים. ושני כהנים מחזיקים את הבזיכים, כל אחד מחזיק בזיך אחד של לבונה. וארבעה כהנים אחרים היו מקדימים להיכנס להיכל לפניהם, כדי ליטול את הלחמים והבזיכים הישנים. שנים כדי ליטול את שני הסדרים של הלחמים, ושנים כדי ליטול את שני הבזיכין.

המכניסים עומדים בצפון ופניהם לדרום, והמוציאין עומדים בדרום ופניהם בצפון: המסדרים את הלחם החדש עומדים בצפון, כי צד צפון קדוש יותר.

אלו מושכין ואלו מניחין, וטפחו של זה כנגד טפחו של זה שנאמר "לפני תמיד": אלו מושכים את סדרי הלחם הישנים ואלו מניחים את החדשים, משום שנאמר "וַיִּתֶּן עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנֵי תְּמִיד" כלומר שתמיד יהיה הלחם מונח על השולחן. ואם יש הפסק בין סילוק הלחם הישן לסידור הלחם החדש אין זה נקרא 'תמיד'. זו דעת ת"ק.

ר' יוסי אומר - אפילו אלו נוטלין ואלו מניחין, אף היא היתה "תמיד": כי לדעתו רק אם עבר לילה שבו לא היה לחם אין זה 'תמיד'.

יצאו ונתנום על שלחן הזהב שהיה באולם, הקטירו הבזיכין, והחלות מתחלקות לכהנים: כפי שביארנו למעלה.

חל יום כיפורים להיות בשבת, החלות מתחלקות לערב: כי אי אפשר לאכול אותם ביום כיפור, ולכן אוכלים אותם במוצ"ש.

חל להיות בערב שבת: אגב, מזכירה המשנה דין דומה לגבי שעיר מוסף של יום כיפורים שחל בערב שבת.

את הבשר של השעיר, צריכים הכהנים לאכול במוצאי יום כיפור. אבל אם יום כיפור חל בערב שבת, אי אפשר לבשל את הבשר במוצאי יום כיפור כי זהו ליל שבת. ולכן היו הכהנים הבבליים אוכלים את הבשר 'חי' כלומר לא מבושל.

'דעתן יפה': יש מפרשים לשבח, שהם לא איסטניסטים ומפונקים. ויש מפרשים לגנאי, בלשון 'סגי נהור' כלומר דעתם מקולקלת.

נמרא: תניא רבי יוסי אומר: אפילו סילק מהשולחן את מערכת הלחמים הישנה בשחרית, וסידר את המערכת החדשה בערבית, אין בכך כלום. אם כן מה כוונת הפסוק "לפני תמיד"? שלא ילין השולחן לילה בלא לחם.

אמר רבי אמי: מדבריו של ר' יוסי שאם הלחם היה מונח קצת מהבוקר וקצת מהערב זהו "תמיד", אנו לומדים שאפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, הוא קיים מצות "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה".

אמר רבי יוחנן משום רשב"י - אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, קיים "לא ימוש".

רבי יוחנן מוסיף: וזכר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ: כדי שלא יאמרו שמספיק לקרוא קריאת שמע, ולא יחנכו את בניהם ללמוד תורה.

ורבא אמר - מצוה לאומרו בפני עמי הארץ: רבא חולק על רבי יוחנן. עמי הארץ יראו שיש שכר כל כך גדול רק על קריאת שמע (כפי שנאמר בהמשך שם "כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל"), והם יבינו כמה גדול ערך התורה ויחנכו את בניהם ללמוד תורה.

שאל 'בן דמה' בן אחותו של ר' ישמעאל, את ר' ישמעאל - כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמת יונית? קרא עליו המקרא הזה "לא

ימוש ספר התורה הזה מפריך והגית בו יומם ולילה", צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית: כלומר חובה ללמוד כל היום.

ופליגא דר' שמואל בר נחמני: הוא חולק על רבי ישמעאל, וסובר שהפסוק הנ"ל אינו חובה ואינו מצוה, אלא הוא ברכה שבירך הקב"ה את יהושע. כי ראה הקב"ה שדברי תורה חביבים על יהושע ביותר, וכפי שנאמר "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל", ולכן אמר לו הקדוש ברוך הוא "יהושע, כל כך חביבין עליך דברי תורה! לא ימוש ספר התורה הזה מפריך!

תנא דבי ר' ישמעאל - דברי תורה לא יהו עליך חובה ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהן: כלומר אל תחשוב שזו מטלה שאתה צריך לגמור אותה ולהיפטר ממנה (כגון ללמוד פרק אחד ולהיפטר מהחיוב ללמוד), כי אין לך רשות להיפטר לעולם מלימוד תורה.